

Sınırlar Ötesi Edebiyatlardan Türk Edebiyatına Eko-Eleştiri Örnekleri

Arzu ÖZYÖN¹

GİRİŞ

Çevresel sorunların giderek arttığı ve hayatımız için tehdit oluşturduğu günümüzde çevre bilimleri ya da çeşitli çevre kuruluşlarının bu konudaki çalışmalarının tek başına sınırlı ve dolayısıyla da yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum da çevresel sorunlara çözüm bulma konusunda disiplinler arası iş birliği ve çalışmamaların elzem olduğu gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Aslında eko eleştiri de tam bu noktada çevresel sorunların çözümü konusundaki bu ihtiyacın ya da iş birliğinin göz önüne alınması sonucunda ortaya çıkmış disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Eko-eleştiri çevre bilimcileri ve edebiyatçıları ve dolayısıyla da edebiyatı aynı çatı altında bir araya getiren bir kuram ve çalışma alanıdır. Bu durum da genelde edebiyatçıya özeldir ise şair ve yazarlara ve aynı zamanda da okura çevresel sorunlar konusunda önemli sorumluluklar yüklemektedir. Eylem Dereli Saltık'ın ifadesiyle “Çevre bilincine sahip yazar, okuru sorgulamalara itecek konu, mekân, kişiler dünyası vb. kurgulayarak onu bu bilince ortak etmeye çalışmıştır” (2022: 8). Diğer bir deyişle, eko-eleştiri bağlamında yazara okurda çevre bilinci veya çevre konusunda farkındalık yaratmak gibi bir misyon yüklenmiştir.

Eko-eleştirin tarihsel gelişimine bakıldığında, Ufuk Özdağ çevreci eleştiri olarak adlandırdığı eko- eleştirin 1980’li yıllardan başlayarak “susturulmuş doğanın sesini duyurmaya çalıştığını” (2017: 30) ifade eder. Bir teori olarak

¹ Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyat Bölümü, arzu.ozyon@dpu.edu.tr. ORCID iD: 0000-0003-2730-9676

KAYNAKLAR

- AKILLI, S. ve ŞAHİNER, M. (2003), Yeni bir bakış açısından edebiyat eleştirisi: eko-eleştiri. Y. Çağlar (Yay.), *Kırsal çevre yyllığı* (7-15). Ankara.
- ARAMIAN, E. (2022), *An ecocritical analysis of Oscar Wilde's a house of pomegranates -human-nonhuman interactions in the fairy tales*. Sweden: Linnaeus University.
- ATWOOD, M. (2011), Time capsule found on the dead planet. M. Martin (Ed.) *I'm with the bears: Short stories from a damaged planet* (191-193). London and New York: Verso.
- BATE, J. (1993), Romantic ecology revisited, (çev. Arzu Özyön) *The Wordsworth circle*, Vol. 24, No. 3 (Summer), 159-162.
- BULUT, D. (2005), Çevre ve edebiyat: yeni bir yazın kuramı olarak ekoeleştiri. C. Ertem (Ed.), *LITTERA- Edebiyat yazıları* (17) (79-86). Ankara: Ürün Yayınları.
- COLERIDGE, S.T. (1993), The rime of the ancient mariner. M. H. Abrams (Ed.) *The norton anthology of English literature* (330-346). Sixth edition, Vol. 2. New York and London: W. W. Norton & Company.
- COLERIDGE, S.T. (2008), *Yaşlı gemici*. Şavkar Altınal (çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- DERELİ SALTİK, E. (2020, Haziran), Deniz bize küsecek! *ESOGÜ Bilim kültür sanat dergisi*, (7), 6-8.
- GARRARD, G. (2020), *Ekoeleştiri- ekoloji ve çevre üzerine kültürel tartışmalar*, (Çev. Ertuğrul Genç), İstanbul: Kolektif Kitap.
- GLOTFELTY, C. (1996), Introduction: literary studies in an age of environmental crisis. C. Glotfelty and H. Fromm (Eds.), *The ecocriticism reader- landmarks in literary ecology* (xv-xxxvii). Athens and London: The University of Georgia Press.
- LİVANELİ, Z. (2022), *Balıkçı ve oğlu*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ÖZDAĞ, U. (2017), *Çevreci eleştiriye giriş- doğa, kültür, edebiyat*, Ankara: Ürün Yayınları.
- ÖZYÖN, A. (2018), Doğanın insan karşısındaki sarsılmaz galibiyeti: *Son ada ve yaşlı gemici* üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. Osman Köse ve Emel İslamoğlu (Haz.), *Modern dönemde edebiyat, eğitim, sanat ve iktisat* (29-38), Ankara: Berikan Yayınevi.
- PITE, R. How green were the Romantics?, (çev. Arzu Özyön) *Studies in Romanticism*. Vol. 35, No. 3, green Romanticism (Fall, 1996), pp. 357-373.
- RUEKERT, W. (1996), Literature and ecology: an experiment in ecocriticism. C. Glotfelty and H. Fromm (Eds.), *The ecocriticism reader- landmarks in literary ecology* (105-123). Athens and London: The University of Georgia Press.
- WALTONEN, K. (2015), Introduction- "[It] was zero hour, you said be brave": tracing Atwood's apocalypses, K. Waltonen (Ed.), *Margaret Atwood's apocalypses* (ix-xix). UK: Cambridge Scholars Publishing.
- WILDE, O. (1895), *The young king -the star child*, Boston: Joseph Knight Company.